

ӘОЖ 355.5

М. А. Мендыбаев, Ғ. Ә. Шәріпов

*Қазақстан Республикасы ТЖМ Мәлік Габдуллин атындағы Азаматтық қорғау
академиясы, Көкшетау, Қазақстан*

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ХАЛҚЫ МЕН АУМАҒЫН РАДИАЦИЯЛЫҚ, ХИМИЯЛЫҚ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯЛЫҚ ҚОРҒАУ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУ ҚАЖЕТТІЛІГІ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕ

Аңдатпа. Қазіргі жағдайда мамандарды даярлауға қойылар талап қазіргі заман соғыстарының сипаты мен бейбіт өмірде төтенше жағдайлардың өршуінен туындайды. Радиациялық химиялық және биологиялық қорғау – әскерлердің жауынгерлік іс-қимылдарын жауынгерлік қамтамасыз етудің құрамдас бөлігі болып табылады және әскерлердің шығынын барынша азайту, радиациялық химиялық және биологиялық жұқтыру жағдайында әрекет ету кезінде қойылған міндеттердің орындалуын қамтамасыз ету, сондай-ақ оларды жоғары дәлдіктегі және басқа да қару түрлерінен қорғауды арттыру мақсатында ұйымдастырылатын және жүзеге асырылатын іс-шаралар кешенін білдіреді

Түйінді сөздер: радиациялық химиялық және биологиялық қорғау, құтқару, радиациялық фон, экология, бейбіт және соғыс уақытында, қауіпті заттар, биологиялық ластану.

Қазіргі уақытта әлемнің белгілі бір нүктелерінде әскери техника мен қару-жарактың әртүрлі заманауи үлгілері, жоғары дәлдіктегі қару-жарак, қарулы күштерді, әскери және азаматтық объектілерді, инженерлік, коммуникациялық, көлік инфрақұрылымын басу және жою құралдары, жердің экологиялық жағдайын бұзу, радиациялық, химиялық және биологиялық заттармен ластану аймақтарын құру ҮШН қолданылатын әртүрлі қарқындылықтағы әскери қақтығыстар өршіп тұр.

Мемлекеттерді дамытудың белгіленген конституциялық қағидаттарын, экономикалық әлеуетті, елдерді мекендейтін халықтардың бірлігін бұзуға бағытталған белсенді қызметті террористік, сепаратистік топтар мен олардың бандалық құрылымдары жүзеге асырады. Олардың соңғы 10-15 жылдағы белсенділігі бірқатар елдердің, әсіресе Азияда, Таяу Шығыста және Солтүстік Африкада мемлекеттік жүйенің тұрақсыздығына әкелді. Террористік топтар өз мақсаттарын іске асыру үшін бейбіт тұрғындарға, химиялық қаруларға, аса қауіпті бактериологиялық заттарды қолданудан бас тартпайды. Террористердің радиоактивті элементтерді, сондай-ақ ядролық тактикалық қаруды қолдануы ең орны толмас опатқа айналуы мүмкін [1].

Экономика мен ғылымның қарқынды дамуының қазіргі жағдайында радиоактивті, қатты әсер ететін улы заттарды, биологиялық заттардың штамдарын қолданумен байланысты қауіпті өндірістік процестер ауыр төтенше жағдайларға, ал кейбір жағдайларда көптеген ондаған, жүздеген, тіпті мыңдаған жылдар бойы экологиялық сипаттағы қайтымсыз жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін.

Осыған байланысты қауіпті заттарды пайдалану, сақтау, тасымалдау процестерін реттеу қажеттілігі артып келеді.

Бұл процесс тұрақты бақылау мен мониторинг жүргізуден, ал оларды халыққа қарсы қолдану қаупі төнген жағдайда немесе объектілерде авариялардың туындау қаупі төнген кезде, жұқтыру аймақтарын барлау, азаматтарды, материалдық құндылықтарды, ауыл шаруашылығы жануарларын алдын ала немесе шұғыл эвакуациялау жөніндегі іс-шаралар кешенін жүргізуден, химиялық заттардың шоғырлануын немесе радиациялық фон деңгейін анықтаудан, шұғыл жұмыстардың қажетті кешені сияқты барлық іс-шараларды жүргізуден тұруы тиіс.

Көрсетілген іс-әрекеттер радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау саласында дайындалған, арнаулы білімнің жоғары деңгейіне ие, апат аймағында құтқару және шұғыл жұмыстардың барлық кешенін ұйымдастыруға және басқаруға қабілетті, қауіпті заттардың барлық спектрін, оларды анықтау және оқшаулау әдістерін білетін, адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны сауықтыру жөніндегі іс-шараларды жүргізу қабілетіне ие мамандардың болуын талап етеді.

Қандай жағдайларда - әскери іс-қимылдар немесе бейбіт уақыттағы төтенше жағдайлар – радиациялық - химиялық-биологиялық қауіпті заттар қолданылғанына қарамастан, олар ең алдымен бейбіт тұрғындар мен қоршаған ортаға елеулі қауіп төндіреді. Осыған байланысты мұндай жағдайлардың алдын алу және оларға ден қою мәселелері табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою, өрт және өнеркәсіптік қауіпсіздікті қамтамасыз ету, азаматтық қорғанысты ұйымдастыру және жүргізу саласындағы уәкілетті органның яғни, Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің (бұдан әрі – ҚР ТЖМ) құзыретіне кіреді. Өз кезегінде, ҚР ТЖМ бейбіт және соғыс уақытындағы төтенше жағдайлар кезінде халықты авариялардан, апаттардан және дүлей зілзалалардан қорғау, жаудың қазіргі заманғы жеңіліс құралдарын қолдану мәселелері бойынша барлық мемлекеттік органдар мен олардың құрылымдарының іс-қимылдарын үйлестіруге уәкілеттік берілген.

Қазақстан Республикасының радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау саласындағы күш құрылымдары үшін жоғары білімі бар мамандарды даярлау мәселесі бүгінгі күні ерекше өзекті болып отыр.

Жоғары білімі бар аталған мамандарды даярлаудың мақсаты Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрліктерінің, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің бөлімшелері үшін кадр құрамының жоғары білікті мамандарын нығайту болып табылады [2].

Радиациялық, химиялық және биологиялық қорғаныс саласындағы болашақ мамандардың алдында тұрған міндеттер:

Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі [3]:

ядролық жарылыстарды анықтау және таңбалау;

радиациялық, химиялық және биологиялық барлау, дозиметриялық бақылау жүргізу;

жаппай қырып-жою қаруын (ЖМК) қолданғаннан кейін радиациялық, химиялық және биологиялық жағдайды бағалау;

жеке құрамды, қару-жарақты, техниканы арнайы өңдеуді жүзеге асыру, жергілікті жерді зарарсыздандыру;

радиоактивті қалдықтармен ластану дәрежесінің өзгеруін бақылау;

өртегіш қаруды қолдану арқылы жауға шығын келтіру;
жаудың жоғары дәлдіктегі қаруы мен барлау құралдарына аэрозольдік қарсы
тұру;

аэрозоль (түтін) әскерлері мен объектілерін бүркемелеу;
радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау қаруы мен құралдары;
қару-жарақ пен радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау
құралдарына жөндеу жүргізу;

соңғы ықтимал радиациялық, химиялық және биологиялық жағдайларды
бағалау және болжау;

радиациялық-химиялық және биологиялық қауіпті объектілердегі төтенше
жағдай (қирау) салдарын жою;

жеке құрамды және бейбіт тұрғындарды жер бедерінің радиациялық, химиялық
немесе биологиялық ластануына байланысты төтенше жағдайлардағы мінез-құлыққа,
жеке қорғану құралдарымен пайдалануға үйрету.

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі үшін [4]:

радиациялық-химиялық және биологиялық қауіпті объектілердегі, жергілікті
жерлердегі авариялардың ауқымы мен салдарын бағалау және болжау;

халықты радиоактивті, химиялық, биологиялық қауіпті заттардың иондаушы
сәулеленуінің әсерінен қорғау;

жергілікті жерлер мен объектілерге радиациялық, химиялық және биологиялық
барлауды ұйымдастыру және жүргізу;

жергілікті жерде радиациялық, химиялық және биологиялық бақылауды
ұйымдастыру және жүргізу;

ластанған (ластанған) аймақтардағы жердің радиациялық, химиялық және
биологиялық жағдайы туралы деректер мен ақпаратты жинау, өңдеу;

ластанған объектілерде радиациялық және химиялық қорғау құралдарын
пайдалану (қолдану);

халықты радиоактивті, химиялық және биологиялық ластанудан қорғау
режимдерін сақтау;

объектілерді және залалданған аумақты арнайы өңдеуді және
зарарсыздандыруды ұйымдастыру және жүргізу;

радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау құралдарын жинақтау және
беру жөніндегі ұйым;

ықтимал төтенше жағдайлардың болжамы және олардың жұқтырған жердің
медициналық-санитарлық салдары;

объектілер мен елді мекендерді экологиялық бақылау;

төтенше жағдайлар туындаған жағдайда халықты Бактерияға қарсы қорғауды
жүзеге асыру және жүзеге асыру кезінде күштер мен құралдарды құру және оларды
мақсаты бойынша іс - қимылдарға әзірлікте ұстау;

төтенше жағдайлардың сипаты мен ауқымын, оның ішінде жеке қорғану
медициналық құралдарын (МСАК) және жеке қорғаныс құралдарымен, ақылға
қонымды жеткіліктілік қағидаты негізінде медициналық-санитариялық мүлік
қорларын құру;

төтенше жағдайларды жоюға арналған халықты және Күштердің жеке құрамын
медициналық-биологиялық қорғаудың тиімді құралдарын құру бойынша ғылыми-
зерттеу және эксперименттік жұмыстар жүргізу;

радиациялық қауіпсіздік нормаларын, сәулеленудің рұқсат етілген дозаларын, ластану дәрежесін (радионуклидтерді) және Тамақ өнімдеріндегі, тамақ шикізатындағы, жемшөптегі, судағы және сыртқы ортаның басқа да объектілеріндегі улы заттардың рұқсат етілген концентрациясын айқындау;

жұқтырған (ластанған) аумақтағы мінез-құлық режимдерін тиісті мемлекеттік басқару органдарына жедел жеткізу, сондай-ақ туындаған төтенше жағдайдың зақымдайтын факторларының сипатын ескере отырып, жеке қорғану құралдарын қолдану.

Жоғарыда аталған министрліктерді қорғау РХБ саласындағы болашақ мамандардың міндеттеріне салыстырмалы талдау жүргізе отырып және Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар Министрлігі қызметінің ерекшелігін, сондай-ақ Академияда оқытудың бағытын ескере отырып, азаматтық қорғанысты ұйымдастыру және жүргізу бағыты бойынша бағыты бар бағдарламалар бойынша радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау саласындағы мамандарды даярлау Халықты, экономика аумақтары мен объектілерін авариялардан, апаттардан және дүлей зілзалалардан қорғауды қамтамасыз етуге, сондай-ақ қазіргі заманғы жеңіліс құралдарын қолдануды Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің құзыреті болып табылатын әскери қақтығыстар кезінде армия мен майдан буындарында жауынгерлік іс-қимылдарды ұйымдастыру мен жүргізуді есепке алмай жүргізуге болады.

Осылайша, әзірленген дайындық бағыты болашақ РХБ қорғау саласындағы мамандарға әртүрлі сипаттағы ТЖ-да сеніп тапсырылған бөлімшелерді дұрыс қолдануға, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрліктерінің РХБ қорғаныс бөлімшелерінің әскер және майдан буындарында жауынгерлік іс-қимылдарды ұйымдастыру мен жүргізуді ескере отырып, мақсаты бойынша міндеттерді орындауға жәрдемдесуге мүмкіндік береді [5].

Мұндай бөлімшелерді аумағында химиялық және радиациялық қауіпті объектілері бар әскери бөлімдерде құру қажет.

Әдебиетер тізімі

1. Қазақстан Республикасы. ҚР Заңы. Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі туралы: 2012 жылғы 6 қаңтарда № 527-IV ҚРЗ қабылданды.
2. Воробьева Ю. Л. Азаматтық қорғау. Тұжырымдамалық-терминологиялық сөздік. – М.: «Флайст», «Геосаясат» ақпараттық-баспа орталығы, 2001. – 240 б.
3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығына қатысушы мемлекеттердің қорғаныс министрліктерінің радиациялық, химиялық және биологиялық жағдайды бақылау саласындағы өзара іс-қимылы туралы: бекіту. 2008 жылғы 14 қараша, N 1065.
4. Пранге В. В., Алиев А. Б. Қазақстан Республикасының халқы мен аумағын радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау мамандарын даярлау қажеттілігі туралы мәселеге // Көкшетау техникалық институтының хабаршысы. – 2014. – № 1(13). – 102 б.
5. Лепешинский, И. Ю. радиациялық, химиялық және биологиялық қорғаныс: оқу құралы / И. Ю. Лепешинский, В. А. Кутепов, В. П. Погодаев; Федералды білім беру агенттігі, мемлекеттік. жоғары оқу орны. Омбы мемлекеттік техникалық ун-т. – Омбы: ОмГТУ басылымы, 2008. – 243 б.

References

1. Respublika Kazahstan. Zakon RK. O nacional'noj bezopasnosti Respubliki Kazahstan: prinyat 6 yanvarya 2012 goda, № 527-IV ZRK.
2. Vorob'eva YU. L. Grazhdanskaya zashchita. Ponyatijno-terminologicheskij slovar. – M.: Izdatel'stvo «Flajst», Informacionno-izdatel'skij centr «Geopolitika». 2001. – 240 s.
3. Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan. O vzaimodejstvii ministerstv oborony gosudarstv-uchastnikov Sodruzhestva Nezavisimyh Gosudarstv v oblasti kontrolya radiacionnoj, himicheskoj i biologicheskoj obstanovki: utv. 14 noyabrya 2008 goda, N 1065.
4. Prange V. V., Aliev A. B. K voprosu o neobходимosti podgotovki specialistov radiacionnoj, himicheskoj i biologicheskoj zashchity naseleniya i territorii Respubliki Kazahstan // Vestnik Kokshetauskogo tekhnicheskogo instituta. – 2014. – № 1(13). – 102 s.
5. Lepeshinskij, I. YU. Radiacionnaya, himicheskaya i biologicheskaya zashchita : uchebnoe posobie / I. YU. Lepeshinskij, V. A. Kutepov, V. P. Pogodaev; Federal'noe agentstvo po obrazovaniju, Gos. obrazovatel'noe uchrezhdenie vyssh. prof. obrazovaniya Omskij gos. tekhnicheskij un-t. - Omsk : Izd-vo OmGTU, 2008. - 243 s.

М. А. Мендыбаев, Г. А. Шарипов

*Академия гражданской защиты имени Малика Габдуллина МЧС Республики Казахстан,
Кокшетау, Казахстан*

ВОПРОС О НЕОБХОДИМОСТИ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ РАДИАЦИОННОЙ, ХИМИЧЕСКОЙ И БИОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ И ТЕРРИТОРИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Аннотация. Требования к подготовке специалистов в современных условиях обусловлены характером современных войн и обострением чрезвычайных ситуаций в мирной жизни. Радиационная химическая и биологическая защита – является составной частью боевого обеспечения боевых действий войск и представляет собой комплекс мероприятий, организуемых и осуществляемых с целями максимально снижения потерь войск и обеспечения выполнения поставленных задач при действии в условиях радиационной химической и биологической заражения, а также для повышения их защиты от высокоточного и других видов оружия.

Ключевые слова: радиационная химическая и биологическая защита, спасение, радиационный фон, экология, в мирное и военное время, опасные вещества, биологическое загрязнение.

М. А. Mendybaev, F. A. Sharipov

*Civil Defence Academy named after Malik Gabdullin MES of the Republik of Kazakhstan,
Kokshetau, Kazakhstan*

THE ISSUE OF THE NEED TO TRAIN SPECIALISTS IN RADIATION, CHEMICAL AND BIOLOGICAL PROTECTION OF THE POPULATION AND TERRITORY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Abstract. Both in peace or wartime the management of civil defense in the emergency conditions gets special value and it has to be steady and continuous, quick and safe. Radiation chemical and biological protection is an integral part of the combat support of combat operations of

troops and is a set of measures organized and implemented with the aim of minimizing troop losses and ensuring the fulfillment of assigned tasks when operating in conditions of radiation chemical and biological contamination, as well as to increase their protection from high-precision and other types of weapons

Keywords: radiation chemical and biological protection, rescue, radiation background, ecology, in peacetime and wartime, hazardous substances, biological pollution.

Автор туралы мәлімет/ Сведения об авторах/ Information about the authors

Марлен Алтынбекұлы Меңдібаев - Қазақстан Республикасы ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы, азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының оқытушысы. Қазақстан, Көкшетау, Ақана Сері, 136. E-mail: marlen517@mail.ru

Ғабит Әубәкірұлы Шәріпов – техника ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы ТЖМ Мәлік Ғабдуллин атындағы азаматтық қорғаныс академиясы Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының доценті. Қазақстан, Көкшетау, Ақан Серә көшесі, 136. E-mail: emersharipovg@mail.ru

Мендыбаев Марлен Алтынбекович – преподаватель кафедры гражданской обороны и военной подготовки Академии гражданской защиты имени Малика Габдуллина МЧС Республики Казахстан. Казахстан, Кокшетау, ул. Акана Серә, 136. E-mail: marlen517@mail.ru

Шарипов Габит Аубакирович – кандидат технических наук, доцент кафедры гражданской обороны и военной подготовки Академии гражданской защиты имени Малика Габдуллина МЧС Республики Казахстан. Казахстан, Кокшетау, ул. Акана Серә, 136. E-mail: emersharipovg@mail.ru

Mendybaev Marlen – lecturer of the Department of Civil Defense and Military Training of the Civil Defence Academy named after Malik Gabdullin MES of the Republik of Kazakhstan. Kazakhstan, Kokshetau, 136 Akana Sere str. E-mail: marlen517@mail.ru

Sharipov Gabit – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Civil Defense and Military Training of the Malik Gabdullin Academy of Civil Protection of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan, Kokshetau, 136 Akana Sere str. E-mail: emersharipovg@mail.ru